

JOSEF MACEK

HUSITSKÉ REVOLUČNÍ HNUTÍ

Žižka v čele vojsk
(Kolorovaná kresba z jenského rukopisu z 2. pol. XV. stol.)

1952

NAKLADATELSTVÍ ROVNOST-PRAHA

2051-70409

MZK-PK Brno

3119915677

OBSAH

VE ZNAMENÍ HUSITSKÝCH REVOLUČNÍCH TRADIC
BUDUJEME SOCIALISMUS 11

I. HOSPODÁŘSKÁ A SOCIÁLNÍ SITUACE V PŘEDHUSIT-
SKÝCH ČECHÁCH 17

Všeobecná krize feudalismu a třídní boje ve 14. a 15. století
— Zostřující se třídní rozpory v českém království na konci
14. a poč. 15. století. — Církev největším feudálem — Vydráň
poddaných církevními hodnostáři — Finanční zájmy papežské
kurie — Mravní úpadek duchovenstva — Vyšší a nižší kněžstvo
— Hospodářské a politické postavení vyšší šlechty — Krise nižší
šlechty — Městský patriciát, měšťanstvo a městská chudina —
Sociální rozvrstvení české vesnice — Hospodářské a právní vy-
kořisťování venkovského lidu — Široká třídní husitská koalice
proti církvi na počátku husitského revolučního hnutí.

II. HUSITSKÁ IDEOLOGIE ODRAZEM TŘÍDNÍCH ROZ-
PORU ČESKÉ SPOLEČNOSTI 40

Ideologie katolické církve ideologií feudalismu — Učené kacíř-
ství — náboženská forma útoku proti feudalismu — Kazatelská
činnost K. Waldhausera, Jana Millice z Kroměříže, Matěje z Ja-
nova a traktáty Tomáše Štítného odrazem krise české společ-
nosti — Život, dílo a revoluční odkaz Mistra Jana Husa —
Katolická dogmatika ideologií reakčního tábora: církevní hierar-
chie, panstva a něm. patriciátu — Chiliasmus ideologií chudiny
— Čtyři artikuly pražské výrazem třídních zájmů měšťanské
oposice — Vnitřní dělení husitského revolučního hnutí.

III. CHUDINA V ČELE HUSITSKÉHO REVOLUČNÍHO
HNUTÍ 59

i. Poutě na hory a chiliasmus
Upálení Mistra J. Husa a M. Jeronyma Pražského výzvou
k nástupu revolučních sil — Boje mezi králem a panstvem
a mezi nižší šlechtou a panstvem svědecktím rozporů uvnitř
vládnoucí třídy — Lidové bouře ve městech (České Budějovice,
Domažlice, Beroun, Klatovy, Zatec, Sezimovo Ústí, Plzeň) —

STÁTNÍ PEDAGOGICKÁ KNIHOVNA V BRNĚ.	
Form.	Inv.
2051	70409
Sig.	

Na obálce použito kresby Mikoláše Alše „Útok husitské jízdy“.
Obálku navrhla Heda Margoliová. Mapky navrhl O. Roubík
a vypracoval R. Šubrt.

Praha jevištěm nástupu revolučních tříd — Mikuláš z Drážďan a Jan Želivský mluvčími revoluční chudiny — Bouře chudiny 30. července 1419 v Praze — Činnost lidových kazatelů na venkově — Poutě na hory — Hory a pět měst prvními střediskými revolučních sil — Pokus o soustředění revolučních sil v Praze v listopadu 1419 — Význam poutí na hory.

2. Tábor v období převahy chudiny . . . . .
 Rozboření Sezimova Ústí a založení Tábora — Převaha venkovské chudiny na Táboře r. 1420 — Pokus o zespolečenění spotebních statků na Táboře — Vítězství táborů u Sudoměře — Poslení vojenské moci Tábora Žižkovými oddily — Ovládnutí jižních Čech táborů — Vyjednávání pražského měšťanstva se Zikmundem — Cesta pražského měšťanstva k revoluci pod tlakem chudiny — Manifest Pražanů o pomoc proti křížácké výpravě — Tažení táborů na pomoc Praze — Obležení Prahy křížáky — Vítězství husitů v bitvě na Vítkově hoře nad křížáky — Rozklad křížácké armády a její útek z Čech — Rozkol mezi táborů a pražským měšťanstvem — Mikuláš z Husi a spory uvnitř Tábora — Pád nadvlády chudiny v Táboře — Odchod pikartů z Tábora — Martin Húska řeč. Lokvis — Vyhlazení pikartů.

IV. MĚŠTANSKÁ OPOVICE V ČELE HUSITSKÉHO REVOLUČNÍHO HNUTÍ . . . . .

1. Jan Žižka z Trocnova
 Jan Žižka z Trocnova mluvčím měšťanské opovice — Význam měšťanské opovice pro jednotu a další rozvíjení revolučního hnutí — Vývoj pražského měšťanstva po obohacení z konfiškací — Boje pražské chudiny vedené Janem Želivským — Vytvoření měšťanského svazu tábořského a pražského — Čáslavský sněm (1421) — Husitství na Moravě — Revoluční diktatura Jana Hvězd z Vícemilic a Jana Želivského — Žižkova vítězství nad Zikmundem u Kutné Hory a Německého Brodu — Vytlačení chudiny z vlády v Praze bohatým měšťanstvem a vražda Želivského (9. 3. 1422) — Význam činnosti Jana Želivského — Zikmund Korybutovič — Nové Žižkovo bratrstvo t. zv. Menší Tábor — Žižkův vojenský řád — Pokus o vytvoření panské jednoty zmařen Žižkovými vítězstvími u Hořic, Hradce Králové, Skalice a u Maléšova (1424) — Žižkova smrt u Příbyslavě (11. října 1424) — Význam vojenského a politického díla Jana Žižky z Trocnova.

2. Prokop Veliký . . . . .
 Žižkův nástupce Prokop Holý — Vítězství nad křížáky u Ústí n. L. (1426) — Rozpory uvnitř husitského tábora — Zrádná činnost husitské šlechty — Vypuzení Zikmunda Korybutoviče — Zeslání moci tábořsko-sírotčího bratrstva opaného o měšťanské svazy a polní vojska — Porážka křížáckých husitskými vojsky pod vedením Prokopa Holého u Tachova (1427) — Boj Prokopa Holého s vnitřní reakcí a odražení reakčního spiknutí v Praze

(1427) — Poslání „spanilých jízď“ husitů - šíření husitství za hranice českých zemí — Tábořské manifesty — Ohlas husitství v Pikardii — Španilá jízda do Slezska (1428) — Bratřislavská jednání Prokopa Velikého se Zikmundem (1429) — Velká španilá jízda do Saska a Horních Frank a Bavorska (1429—30) — Povstání chudiny v Bamberku (1430) — Příprava nové křížácké výpravy proti husitům — Slyšení husitů v Krahově a Chebu — Vítězství husitů nad křížáky u Domažlic (1431) — Ohlas husitství v zahraničí — Pozvání husitů basilejským koncilem k jednání — Soudec chebský (1432) — Statečná obhajoba husitského programu českým poselstvem na basilejském koncilu.

3. Lipany . . . . .
 Hospodářský úpadek českých zemí pokračoval i v průběhu husitského revolučního hnutí — Měšťanstvo na cestě ke zradě revolučního hnutí — Snahy nižší šlechty dohodnout se s pány a císařem Zikmundem — Polní vojska jednou oporou a pilířem revoluce — Jednání legátů basilejského koncilu v Čechách (1433) — Mluvčí chudiny a drobného měšťanstva Jakub Vlk na Novém Městě pražském — Výpravy husitů na východní Slovensko a k Baltickému moři (1433) — „Správce království českého a markrabství moravského“ Aleš z Risenburka a Vřešto-va nástrojem feudální reakce — Marne pokusy šlechty a pražského měšťanstva o rozpuštění polních vojsk — Poselstvo basilejského koncilu (1434) připravuje zradu domácích reakce — Vytvoření panské jednoty — Příprava Lipan domácí a zahraniční reakci na sjezdu v Koubě (Bavorsko) v březnu 1434 — Nové Město pražské dobyto (6. května 1434) — Porážka polních vojsk žoldněřskými vojsky panské jednoty u Lipan (30. V. 1434) — Zakončení husitského revolučního hnutí — Boj Jana Roháče z Dubé v čele zbytků husitských vojsk (Tábor, Hradec Králové, hrad Štón u Kutné Hory) - dozvukem husitského revolučního hnutí — Zrada tábořského měšťanstva — Jednání panské jednoty s basilejským koncilem a císařem Zikmundem („kompaktáta“, Zikmund českým králem) — Jan Roháč z Dubé popraven na Staroměstském náměstí (9. září 1437).

V. VÝSLEDKY A VÝZNAM HUSITSKÉHO REVOLUČNÍHO HNUTÍ . . . . .

Husitské revoluční hnutí až do 15. stol. nejmohtnější třídním bojem v epoše feudalismu — Marxova a Engelsova charakteristika husitského hnutí jako selské války — B. Engels o německé selské válce jako předstupni buržoasní revoluce — Husitské revoluční hnutí mohutným vlasteneckým hnutím — Mezinárodní ohlas husitství (Pikardie, Bamberk, Porýní, Magdeburk, Slovensko, Uhry, Polsko) — M. Luther, T. Münzer, Ulrich v. Hutten o husitství — Rozkvět kultury za husitského revolučního hnutí — Rozmach češtiny — Nástup českého měšťanstva, venkovského lidu a chudiny proti německému patriaciátu a církevní hierarchii — Postavení ženy v husitském revolučním hnutí — Koristí pánů z úchvatu církevního majetku podkladem

pro růst panského velkostatku — Hospodářské i politické posílení nižší šlechty — Zisky měst nestačily podepřít jejich postavení pro nastávající boje s feudály — Zlepšení hmotné situace poddaných.

VI. HUSITSKÉ REVOLUČNÍ HNUTÍ ZDROJEM LIDOVÝCH REVOLUČNÍCH TRADIC 174

VII. HUSITSKÉ REVOLUČNÍ HNUTÍ V HISTORIOGRAFII 185

SEZNAM CITOVANÉ LITERATURY 193

SEZNAM NEJDŮLEŽITĚJŠÍ POUŽITÉ LITERATURY A PRÁMENŮ 199

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH A MAPEK 203

VE ZNAMENÍ HUSITSKÝCH REVOLUČNÍCH TRADIC BUDUJEME SOCIALISMUS

V naší historické literatuře nemáme od dob Palackého přehledné, populární vyličení husitského revolučního hnutí. Buržoasní historiografie nechala ležet ladem dílo Palackého a úmyslně přesouvala pozornost na ta údobí v našich dějinách, v nichž pracující lid byl jen nástrojem v rukou vládnoucích tříd. Je samozřejmé, že po vítězství dělnické třídy, vedené Komunistickou stranou Československa, obrací naše historická věda pozornost nikoliv k vládnoucím třídám, nýbrž především k dějinám širokých mas pracujících, tak jak to zdůrazňovali klasické marxismu-leninismu a zvláště J. V. Stalin, když napsal, že historie „musí především věnovat pozornost dějinám výrobců materiálních statků, dějinám pracujících mas, dějinám národů.“¹ Husitské revoluční hnutí je právě tím dějinným úsekem, kdy dosud neznámí, prostí pracující lidé vystoupili do popředí a pokusili se strhnout do svých rukou vládu rodné země. V tom smyslu nutno rozumět slovům presidenta republiky Klementa Gottwalda: „Jestliže se někdy náš národ znovu přiblížil k nejslavnější své husitské době, pak je to právě dnes.“² Dnes je vláda skutečně v rukou lidu, toho lidu, jenž se v husitském revolučním hnutí pokusil setřást panský vykořisťovatelů a nejasně viděl cíl, který dnes naše lidově demokratická republika uskutečňuje.

V čem se přiblížil dnes náš lid, budující socialismus, k nejslavnější kapitole svých dějin — k husitství?

Husitská vojska bojovala proti nejtemnějším silám reakce — proti církevní hierarchii, panstvu a patriaciátu, kteří dusili svými vykořisťovatelskými privilegii široké masy pracujících. Měl-li být zabezpečen život našeho lidu, měla-li mu být otevřena cesta ke slunci, museli být nemilosrdně vyhlazeni příživníci a dravci, kteří pili krev z mozolů vykořisťovaných. A proti nim zdvihla husitská lidová vojska zbraně. Jejich boj

byl však slavně dovršen až naší dělnickou třídou, jež pod prapory slavné Komunistické strany Československa definitivně smetla do propadlité dějin všechny příživníky a vykořisťovatele a ze široka otevřela brány ke krásnému a radostnému životu. Teprve v naší lidově demokratické republice může dělník a rolník pracovat pro sebe, a nikoliv pro lačné kapsy a žoky vykořisťovatelů.

Naše lidově demokratická republika se však přiblížila husitům i v cíli svého programu. Husitští „boží bojovníci“ se bili za kouzelnou vidinu beztrždní společnosti, za vidinu šťastného a radostného života bez vykořisťovaných a bez vykořisťovatelů. Za uskutečnění těchto snů bojovaly masy husitského lidu proti nepřítelům doma i za hranicemi. Ať byly tyto ideály oděny do sebe nejasnějších slov, přece v nich plápolá touha po „říši boží na zemi“ jako neutuchající plamen v temnu útisku a poroby. Žít v bratrském soužití všech, žít jako rovný s rovným, žít bez trýznění, útrap a zármutku, žít plným a radostným životem — to byla vysněná podoba „říše boží“, o jejíž výstavbu se husité pokusili. Dlouhá a bolestná, avšak i plná hrdinství byla cesta pracujících za tímto ideálem nejen u nás, ale i v celém světě. Přes nesčetná bojiště, přes kacířské hranice, přes barikády, vězení a vyhnanství šli po staletí bojovníci za práva pracujících, než světla Října ukázala první plody konečného vítězství. Teprve dělnická třída, zformovaná v bojový šik geniálním učením Marxe, Engelse, Lenina a Stalina, mohla položit spolehlivé základy k tisíciletým snům pracujícího lidu. Socialismus přestal být snem a vzdálenou tužbou a stal se skutečností v Sovětském svazu. A z tohoto příkladu sovětského lidu se poučil i všecken náš lid, který po staletích proměnil husitský sen v krásnou a radostnou skutečnost. Komunistická strana Československa, poučena zkušenostmi VKS(b), dovedla nás tam, kam kdysi zalétly sny odvážných husitských bojovníků. Socialismus, vytvářený radostným pracovním úsilím všeho našeho lidu, je dovršením husitského boje za sociální osvobození.

Husité však nebojovali jen za uskutečnění sociálně spravedlivého řádu, nýbrž usilovali i o zabezpečení šťastného rozvoje naší vlasti. Proto tak usilovně bránili svou rodnou zemi, proto stanuli jako jeden muž proti cizáckým hordám křižáků, kteří chtěli naši vlast znova podrobit pod své jho. Lidová, revoluční husitská vojska dovedla ubránit svou vlast

i před sebe silnějším nepřitelem, protože bránila vše krásné, co až dosud práce předků vytvořila, protože vedla nadděnou vlasteneckou válku. My dnes bráníme svou rodnou zemi prací, jež mění naši republiku znovu v revoluční pevnost, o niž si zlámost zuby všichni noví křižáci, žoldáci Wall Streetu a Vatikánu. Blaho a štěstí naší vlasti je pevně v rukou dědiců velkých husitských předků, v rukou našich pracujících.

Třebaže se husité vášnivě zastávali práv a svobod české země, dovedli vždy najít cestu k sousedním národům, a s lidem okolních zemí šli ruku v ruce proti společnému nepříteli: vykořisťovatelskému řádu. I v tom jdeme dnes ve stopách husitů. Naše žhavé vlastenectví je nerozlučné spojené s proletářským internacionálním. Husité probudili ovšem v okolních zemích jenom část bojovníků za ideály rovnosti a sociální spravedlnost. Hlídací psi feudalismu, inkvizitoři a biřící, zabránili vytvoření jednotné revoluční husitské fronty. Dnes však je tato revoluční fronta míru a pokroku skutečností a obrovskou silou. Československý lid se hrdě hlásí do řady zemí, budujících socialismus, a právě proto, že má na mysli blaho a rozkvet rodné země, přimyká se k velikému Sovětskému svazu, zemím lidově demokratické a pracující celého světa, s nimiž kráčí k novým a ještě krásnějším vítězstvím.

Husité usilovali o to, aby plody umění a kultury byly přístupny všemu lidu. Je znám Husův usilovný boj o českou bibli, je známa jeho úzkostlivá péče o čistotu češtiny, jazyka, jímž mluvil prostý lid. Rozkvet češtiny v husitském revolučním hnutí ukazuje nejlépe, že kultura a umění byla husitům šířena i mezi lidi, jímž bylo vzdělání dosud naprosto nepřístupné. Známá zpráva papeže Pia II., jenž osobně navštívil Tábor, o prostých tábořských ženách, které svým vzděláním daleko předčí italské biskupy, je skvělým vítězstvím této péče husitů o šíření vzdělání a kultury mezi lid. Naše lidově demokratická republika i v tomto úseku slavně dovršila husitské snahy. U nás dnes není umění, kultura a vzdělání jen pro ty, kteří na to mají, nýbrž pro všechny náš lid. Naše republika otevřela školy a university všem pracujícím a nikoliv jen hrstce vyvolených bohatců.

A na stráž všech těchto vymožeností lidově demokratického Československa stojí lidová armáda, jež navazuje na slavné tradice husitské armády. Husitská vojska vítězila proto,

že měla dokonat revoluční kázeň a skvělou morálně politickou výchovu. Proští členové husitských vojsk nebyli vydáni na pospas velitelům, nýbrž měli své zastání ve volených zástupcích v t. zv. obcích. Kazatelé, dlící neustále ve vojscích, seznamovali denně každého bojovníka s konečnými cíli boje. Proto se plným právem přihlásila naše lidová armáda k husitským „božím bojovníkům“ jako k slavné bojové tradici našeho lidu. Školy Jana Žižky z Trocnova a husitský palcát na výložkách našeho důstojnického sboru jsou symbolem toho, že naše lidová armáda, jež je nerozlučně spjata s naším lidem a jež střeží a chrání staveniště socialismu, se stane po vzoru husitských vojsk neporazitelnou.

Naše lidově demokratická republika se přiblížila k slavné husitské době i tím, že jejím konečným cílem je šťastný a bohatý život širokých pracujících mas v mírovém soužití s lidem celého světa. Jenom zavili nepřátelé, pomlouvající husity, viděli v boji „božích bojovníků“ válku pro válku a krvežíznivé ničení. Tyto pomluvy usvědčují celý průběh husitského revolučního hnutí ze lži. Husité nevedli války proto, že ve válkách nacházeli potěšení. Husitská vojska krvácela proto, že odstraňovala vykořisťovatele, bránila rodnou zemi, hájila sociální spravedlnost a mírové soužití všeho lidu. Mnohokrát to zdůraznili husitští mluvčí a nejkrásněji to vyjádřila jásavá *Píseň o vítězství u Domažlic*:³

„A tehdy meč se změnil v pluh
a oštěp v srp, jak slíbil Bůh,
a zbraně se pak roztaví
ve zvony, jež nás pozdraví.

Národ již meče nezdvihne,
sousedá válkou nestihne,
neb krásou míru, soužití,
budou se všichni těšiti.“

Jak blízce a důvěrně zní tón této husitské básně nám, kteří odhodlaně čelíme zběsilé válečné propagandě dědiců křížáků. Jak krásně zní tyto verše v souzvuku s mírovou písní našich strojů, jak přesvědčivě zaznívají tyto sloky do vítězného pochodu našeho lidu v obrovské frontě obránců míru, vedené Sovětským svazem, na cestě k socialismu.

Naše lidově demokratická republika, která uskutečňuje vše,

o čem snili a zač bojovali husité, hlásí se s hrdostí k husitství — této slavné kapitole našich národních dějin. Proto označil prezident republiky Klement Gottwald miliony prostých občanů naší vlasti ve městech i na vesnici, budujících socialismus, potomky táboritů, a proto bude každý další úspěch našeho budovatelského nadšení novým husitským vítězstvím.

HOSPODÁŘSKÁ A SOCIÁLNÍ SITUACE V PŘEDHUSITSKÝCH ČECHÁCH

Všobecná krise feudalismu a třídní boje ve 14. a 15. století — Zostřující se třídní rozpory v českém království na konci 14. a poč. 15. století — Církev největším feudálem — Vydírání poddaných církevními hodnostáři — Finanční zájmy papežské kurie — Mravní úpadek duchovenstva — Vyšší a nižší kněžstvo — Hospodářské a politické postavení vyšší šlechty — Krise nižší šlechty — Městský patriciát, měšťanstvo a městská chudina — Sociální rozvrstvení české vesnice — Hospodářské a právní vykořisťování venkovského lidu — Široká třídní husitská koalice proti církvi na počátku husitského revolučního hnutí.

V. I. Lenin klasicky charakterisoval feudální společenský řád těmito čtyřmi rysy: „1. převládání naturálního hospodářství, 2. drobná výroba jako základ výroby feudální, při němž na rozdíl od kapitalismu pracující není odtržen od výrobních prostředků, 3. mimoekonomické násilí, kterým feudál nutí poddaného, aby mu odevzdal část svých hospodářských produktů nebo pracoval na panské půdě (robota), 4. primitivní úroveň techniky, podminěná malovýrobou“.⁴

Ve 14. a 15. století však procházel tento dosud pevný řád v mnoha zemích otřesy a neklidem, a krise feudalismu vyrůstala úměrně s růstem nových produktivních sil ve městech, s rozšiřováním obchodu a narůstáním počtu pracujících, odtržených od výrobních prostředků. B. Engels věnoval tomuto problému skvělou studii *O rozkladu feudalismu a rovoji buržoasie*. V ní rozevřel obraz starého feudálního společenského řádu, jemuž bušila na vrata nová společenská síla, měšťanstvo, kladoucí základy kapitalismu. Z Engelsova podání přesvědčivě vysvitlo, proč 14. a 15. stol. bylo tak přechodným údobím; bylo to století krise feudalismu, do níž byl starý společenský řád zaháněn rozvojem řemeslné výroby, obchodu a měšťanstva. Engels naznačil, že i všechny třídní

boje, zmítající společností v těchto staletích, nebyly ničím jiným než ukazatelem krise feudalismu. „Zatím co pustošivé boje vládnoucí feudální šlechty naplňovaly svým hlukem středověk, podkorpala již tichá práce potlačovaných tříd v celé západní Evropě feudální řád, vytvořila poměry, ve kterých zbývalo pro feudálního pána stále méně místa.“⁵ V 15. století byl tedy feudalismus v celé západní Evropě v úplném rozkladu.⁶

A skutečně na všech stranách tehdejší Evropy můžeme od 14. století sledovat prudké třídní boje. Ve Florencii, kde se velmi záhy bohaté rozvinul průmysl soukenický, zasobující sukrem celý tehdejší svět, zuřily na konci 13. století boje mezi feudály a měšťanstvo využívalo těchto feudálních rozbrojů k svému nástupu. Ve 14. století už byly ulice Florencie svědkem krvavých třídních bojů mezi chudinou a drobným řemeslnictvem na straně jedné a bohatým měšťanstvem a obchodnictvem na straně druhé. Ve Francii v polovině 14. století v t. zv. jacquerii se postavil francouzský venkovský lid se zbraní v ruce proti svým vykořisťovatelům a snažil se setřást jeho nevolnictví. A neméně prudké než ve Florencii, byly i třídní boje ve flanderských městech, jež jedině mohly soupeřit s italským soukenictvím a obchodem. I ve Flandrech byly nejprve zbraně měšťanstva namířeny proti feudálům. Průběhem 14. století došlo však i uvnitř měšťanstva ke krvavým řežím, v nichž na jedné straně barikád bojovali chudí řemeslníci a chudina proti bohatům a po boku chudiny vystupoval i venkovský lid. I v německých městech probíhaly tyto třídní boje. V r. 1370 vrcholil v Kolíně n. R. vzpourou tkalců proti městské vládě boj německé chudiny a neustálé věnění v městech zasahovalo i do 15. století. V Anglii se nositelem nejmocnějšího boje proti feudálům stal venkov, jenž se v r. 1381 proměnil v jedno ohromné požáříště. Došlo tu i k pokusu o vytvoření spojeneckého svazku městské chudiny se vzbouřeným venkovským lidem, když brány Londýna byly chudinou otevřeny před seelskou armádou. Všechny tyto lavinovitě se šířící třídní boje ukazují zcela jasně, že feudalismus procházel v těchto letech hlubokou křisí. Přistupujeme-li ke zkoumání kořenů a průběhu husitského revolučního hnutí, musíme mít na paměti všeobecnou křisí feudalismu, neboť i u nás procházela společnost na počátku 15. století hlubokou křisí.

České království na konci 14. a na počátku 15. století zaujímalo hospodářsky i politicky přední místo v Evropě. Kromě

starých českých zemí — Čech a Moravy — byly součástí české koruny Lucembursko, Dolní a Horní Lužice a knížectví slezská s bohatým obchodním střediskem Vratislaví. Na západě bylo české království obklopeno řetězem drobných lén sahajících až k Dunaji. Tento mocný státní celek byl ještě více povznesen tím, že Karel IV. (1346—1378) soustředil ve svých rukou vedle českého žezla i vládu nad sousední německou říší. Ovšem lesk a nádhera české koruny, velebená tolika pochlebníky císaře Karla IV. i jeho syna a nástupce Václava IV. (1378—1419), měla ošklivý rub. Za nádhernými gotickými katedrálami a chrámy se ploužily vyzáblé stíny chudáků a na smetištích pod pyšnými hradbami měst a hradů se živily houfy hladových. Hospodářsko-sociální situace českého království, navenek zdánlivě pevná, skvělá a věčná, byla nahlodávána na konci 14. a počátkem 15. století stále se zostřujícími třídními rozpory. Základním motivem vyhrocujícího se třídního napětí byly peníze, lačnost po penězích, touha nahrabat jich tolik, aby mohl být zajištěn blahobytný život boháčů. Bedřich Engels geniálně zachytil význam peněz pro vývoj společnosti ve 14. a 15. století, když napsal: „Daleko dříve, než byly rytířské hrady prolomeny novými děly, byly již podminovány penězi; střelný prach byl vlastně jen jakýmsi soudním vykonavatelem ve službách peněz. Peníze byly tím velkým politickým vyrovnávacím hoblíkem měšťanstva.“⁷ I u nás najdeme peníze, které byly výrazem rozvinuté řemeslné výroby a obchodu, u kořene všech třídních rozporů. Jako malé svědectví velké úlohy peněz u nás postačí snad citovat tři z několika málo zachovaných lidových přísloví českých ze 14. století. „Ta řeč nespomouž, peněz lépe muož.“ „Bez peněz na trh, bez soli domuov“ a „Ktož nemá peněz, húby jez.“⁸ aby vysvitlo, jak významnou roli hrály peníze v hospodářském i sociálním životě našich zemí 14. století. Ve ztrnulé, „věčné“ feudální společenské stupnici byly peníze lučavkou, rozkládající věkovitě přehradu urozenosti a dopomáhající novým společenským třídám k vzestupu.

*

Oficiální, katolická literatura zcela ve smyslu církevních autorit mluvila o tehdejší české společnosti jako o trojím lidu, jenž se prý řídil heslem: Ty vládni, ty se modli a ty